

Slovensko v Bologni

.číslo 14/2010 .juraj Kušnierik 3. apríl 2010 |

Slovensko bolo „čestným hosťom“ 47. medzinárodného festivalu detských kníh v Bologni. Očakávali sme štátom podporovanú prezentáciu priemernej „národnej“ kultúry, no nakoniec sme boli prekvapení. Veľmi príjemne.

Hoci nebola zima, nebo bolo depresívne zatiahnuté a jemne mrholilo. Cestou z letiska sme sa pohybovali po nevel'mi výstavných predmestiach tohto slávneho mesta – nesúrodá architektúra, činžiaky premiešané s nákupnými centrami, kde-tu kostol či industriálna stavba. Via Stalingrad, Via Lenin, Via Kharkov. „Bologna bola centrom talianskeho komunizmu,“ vysvetľuje mi znalec miestnych pomerov Michele Bologna, riaditeľ komunikácie a vonkajších vzťahov Slovenských elektrární (z Bologne pochádzajú len jeho predkovia, on sám sa narodil v Brescii). „Dnes už to nie je také hrozné – aj bolonskí komunisti sa posunuli do stredu,“ dodáva Michele.

Oveľa významnejší a pozitívnejší vplyv než komunisti tu mali a dodnes majú študenti a obchodníci: na najstaršej univerzite v Európe študuje asi stotisíc študentov (Bologna má 370-tisíc obyvateľov), obchodnícka tradícia v posledných desaťročiach žije okrem iného aj pravidelnými veľtrhmi. Fiera del Libro per Ragazzi, čiže Veľtrh kníh pre deti je jedným z nich.

.všetci sú v Bologni

„Hovoril som si, že sa tam asi niečo deje,“ vraví mi po pristátí v Bologni kamarát, ktorý z pracovných dôvodov lieta každú nedeľu do Talianska. Udivilo ho, že ináč poloprázdne lietadlo bolo celkom slušne zaplnené. Podobne som bol prekvapený aj ja, keď som v týždni pred bolonským veľtrhom postupne zisťoval, že na sever Talianska sa chystá v podstate každý, kto má na Slovensku niečo dočinenia s písaním, ilustrovaním, vydávaním, vystavovaním alebo predávaním kníh pre deti. Aj vyššie spomínaný Michele Bologna spolu s kolegami so Slovenských elektrární išiel do mesta, ktoré mu dalo priezvisko, kvôli veľtrhu. Elektrárne, ktorých väčšinovým vlastníkom je talianska spoločnosť Enel, totiž sponzorovala niekoľko akcií súvisiacich s veľtrhom, hlavne monumentálnu inštaláciu Mateja Kréna, o ktorej bude reč nižšie. Preto do Bologne pozvali aj malú skupinku štyroch novinárov, medzi nimi aj autora týchto riadkov.

Bolonský veľtrh je pre ľudí, ktorí sa detským knihám profesionálne venujú, každoročnou povinnou destináciou. Tu sa človek dozvie, čo robia kolegovia v zahraničí, tu sa predávajú a kupujú vydavateľské práva, tu sa dohadujú preklady a hlavne: tu sa vytvárajú a kultivujú kontakty.

Hoci tento veľtrh nie je otvorený „širokej verejnosti“ (to znamená, že na ňom nenájdete školákov, poľujúcich na nálepky, tašky a obrázky), s novinárskym zjednodušením sa dá povedať, že sa tu schádza „celý svet“. Aby som nepremárnil čas nezmyselným chodením medzi pavilónmi, dal som si pred trojhodinovou prehliadkou dve úlohy: pokúsim sa zistiť, ktoré krajiny najviac do detskej literatúry investujú a porovnam stánky z krajín Vyšehradskej štvorky.

Pri plnení prvej úlohy ma jedna vec prekvapila a jedna utvrdila v presvedčení. Prekvapila ma masívna prítomnosť ázijských krajín, teda hlavne Japonska, Kórey a Taiwanu. Ich pavilóny boli obrovské, plné kníh, a preto aj ľudí. Možno práve tu – v starostlivosti o gramotnosť a intelektuálny rozvoj detí – sa skrýva tajomstvo dlhodobého ekonomického úspechu týchto „ázijských tigrov“. Na veľtrhu im konkurovali iba pavilóny veľkých západoeurópskych krajín. Okrem domáceho Talianska sa človek mohol stratiť v nemeckých, anglických či španielskych expozíciách. To ma utvrdilo v optimistickom presvedčení, že západná Európa ešte nemusí byť celkom stratená.

Dlhšie som sa zdržal v českom, maďarskom a poľskom pavilóne. Keby som mal udeľovať ceny, prvé miesto by patrilo jednoznačne Poliakom. Ich stánky boli veľké, pekné a knihy v nich vystavené skutočne zaujímavé. Zvláštne oddelenie mal jubilujúci Chopin – v Poľsku pri tejto príležitosti vyšli jeho noty, životopisy, knihy s cédečkami, „dobrodružné cesty do hĺbky chopinovej hudby“, a samozrejme aj množstvo pôvabných hlúpostí. Veľká časť príjemného českého pavilónu bola venovaná ilustrátorovi Jiřímu Šalomonovi, no šírka a kvalita ponuky za Poľskom zaostávala. Maďarský pavilón akoby odrážal politickú a ekonomickú krízu v krajine: kým si pár záujemcov prezeralo vystavené monografie ilustrátorov (boli to asi jediné knihy na celom veľtrhu s nalepenými cenovkami), pracovníci expozície rozjíjali nad fľašou iste chutného bikavéru.

.ospite d'onore

Slovensko bolo kapitolou samou osebe. Pozícia čestného host'a mu dávala najväčší a najlukratívnejší priestor spomedzi všetkých krajín a Slovensko ten priestor výborne využilo. Už názov slovenskej expozície – SlovakUnitedImagiNations – bol skvelý. Presne o to v hlavnej expozícii išlo: predstavenie slovenských ilustrátorov. Bol to vlastne taký les, v ktorom vždy jeden strom patrilo jednému ilustrátorovi. Od Fullu a Hložníka cez Brunovského a Čisáríka až po Paľa či Uchnára. Človek si pri každom strome mohol pozrieť niekoľko ukážok z diela daného umelca a dozvedieť sa o ňom základné informácie. Celé to malo, vďaka šikovnému architektonickému návrhu Pavla Chomu, šarm a štýl, ľudia sa tam cítili príjemne, niektorí blúdili medzi stromami a obdivovali obrázky, iní oddychovali na pohodlných vankúšoch a listovali v talianskych a anglických materiáloch BIB-u, Bibiány alebo Literárneho a informačného centra.

„Musíme o nej zistiť viac,“ hovorí anglická redaktorka kolegyni pri jednom strome, a potom sa snaží čo najpresnejšie si zapísať meno Martina Matlovičová. „This is really beautiful,“ konštatuje ďalší anglicky hovoriaci návštevník nad dielami Petra Uchnára. V priebehu veľtrhu navštívil slovenský pavilón napríklad aj Umberto Eco, riaditeľ bolonského Múzea moderného umenia (MAMbo) Gianfranco Maraniello, ako aj veľká väčšina účastníkov veľtrhu (pavilón bol hneď pri vstupe, nedal sa prehliadnúť).

Slovensko bolo sympaticky prítomné aj v samotnej Bologni. Na radnici na hlavnom námestí Piazza Maggiore bola výstava vynikajúcich ilustrácií Kamily Štanclovej a Dušana Kállaya, a hneď vedľa nej výstava hračiek, navrhnutých a vyrobených študentmi a učiteľmi slovenských stredných umeleckých škôl (v čase našej návštevy funkčnosť hračiek úspešne overovalo niekoľko veselých talianskych detí a ich matiek), na námestí vystupovali študenti VŠMU s bábkovým predstavením na Vivaldiho hudbu, večer v kluboch hral Longital a (ďalší večer) Gabriel Jonáš s Matúšom Jakabčicom. V divadle La Soffitta súbor Reon Theatre prezentoval hru Anny Gruskovej Rabínka, ďalšia výstava ilustrácií bola v podchode pred železničnou

stanicou. Žiadny krojovaný pseudo-folklór, žiadny Kulich ani Svätopluk, ale živá, súčasná kultúra.

.idea a hmota

Dve sprievodné slovenské akcie si zaslúžia zvláštny odsek. Obe sa pokúsili prepojiť niečo kokrétné, skutočné a hmatateľné s ideou a estetikou, no len v jednom prípade sa to podarilo.

Matej Krén je svojimi „knižnými“ inštaláciami známy. Jedna z nich je súčasťou permanentnej výstavy v Pálffyho paláci Galérie mesta Bratislava, ďalšie boli vystavené vo viacerých európskych galériách. To, čo vymyslel a postavil v Bologni, je svojím spôsobom dokonalé.

Predstavte si kruhovú, niekoľko metrov vysokú vežu postavenú z desiatok tisícov kníh, do ktorej sa dá vojsť a zažiť tam zrkadlami vytvorenú ilúziu nekonečnej hĺbky a výšky. Predstava je jedna vec, stretnutie s jej zhmotnením je niečo úplne iné.

Malými dverami vstupujeme do átria galérie MAMbo. Dívame sa na mohutnú vežu. Pripomína veže v starých talianskych mestách – má podobne plastický, akoby nedokonalý povrch, po chvíli zisťujeme, že ilúzia „vypadnutých tehiel“ je daná mierne vystrčenými knihami. Prichádzame bližšie. Všimáme si chrbtý konkrétnych kníh: staré bedekre, inžinierske tabuľky, Dopisy Olge, socialistický slovník filozofie, ľahký román, ruská klasika, (ešte nedávno) súčasná literatúra,... Veža z kníh. Je to strážna alebo babylónska veža? Je to hold knihám, alebo šalamúnovská skepsa nad písaním kníh, ktorému niet konca?

Vchádzate dovnútra, kde sa striedavo zhasína a zapaluje svetlo. V chodbe z kníh vás pochyťí klaustrofobická úzkosť, keď vojdete do voľného priestoru v strede veže a pozriete sa do bezodnej hĺbky, začnú sa vám triasť kolená. Opatrne vychádzate von. Ešte zaregistrujete antikvariátny pach starých kníh. Premýšľate nad tým, čo ste to vlastne zažili. Umelcova idea sa vás fyzicky dotkla, estetika vám spôsobila závrat. Uvažujete nad tým, či ste náhodou práve nezažili esenciálne stretnutie s umením. Pýtate sa umelca, no ten vás necháva v neistote. Inštalácia Mateja Kréna Scanner v galérii MAMbo je úžasná.

Úžasná bola aj baletná inscenácia Milan Rastislav Štefánik v divadle Arena del Sole. Človek, ktorý sa nenechal odradiť predstavou „baletného životopisu,“ žasol už po pár minútach. Ako mohol niečo také zlé naštudovať renomovaný Ondrej Šoth a balet košického Štátneho divadla?

Štefánika sledujeme od detstva až po osudový let, v každom obraze je chvíľku outsider, potom v kolektíve obľúbený člen partie a nakoniec jej prirodzený vodca, ktorému zvuk fujary pripomenie rodnú postać. Tak je to na štúdiách, v Prahe, Budapešti, Paríži či v Bratislave. Štefánik je proste génius cimrmanovského razenia. V choreografii sa za nekonečné tri hodiny neobjaví ani jeden svieži nápad, celé je to bizarné, miestami až (tragi-)komické. Napríklad vtedy, keď za zvukov akejsi etnohudby pritancujú na pódium polonahí domorodci (muži majú slipy, ženy strapaté sukienky) a nášmu Milanovi Rastislavovi najprv hrozia, no potom sa s ním skamarátia, až ho ako správni Tahit'ania nakoniec obdivujú. A najkrajšia Tahit'anka (podobne, ako pred ňou Pražanka či Parížanka) sa doňho zamiluje. Alebo vtedy, keď tatíček Masaryk spolu s dekrétistom Benešom a švihákom Milanom R. baletnými figúrami s homoerotickým nádychom zakladajú štát. Keby to dávali v televízii, človek by sa na tom aj zasmial, ale v takmer prázdnom divadle zoči-voči nevinným tanečníkom mu to pripadá skôr trápne.

Zatiaľ, čo Krén preniesol ideu a estetiku do konkrétnej hmoty, Šoth zo života konkrétneho človeka vytvoril esteticky a ideovo impotentnú frašku.

Našťastie sme v Bologni a pár krokov od divadla nachádzame príjemný bar a dávame si nádherné červené víno. Chvíľu ešte debatujeme o trápnom baletе, no víno nás privádza na príjemnejšie myšlienky. Keď sa dobré dve hodiny po polnoci bavíme pri bare so zhovorčivým čašníkom, Michele Bologna hovorí: „Takéto niečo by mohlo byť aj na Slovensku, nie?“ Myslí na bar, nie na balet.

Slovensko zvládlo v Bologni úlohu čestného hosťa veľmi dobre. Môžu za to konkrétni ľudia z konkrétnych inštitúcií (LIC, BIB, Bibiana, VŠMU, Slovenské centrum dizajnu a ďalšie), môže za to veľvyslanec Stanislav Vallo a jeho manželka Miroslava. Bez ich tvorivosti, tvrdohlavosti a trpezlivosti by to tak dobre určite nedopadlo.

Ako povedal, možno trochu ťarbavo, ale celkom výstižne, pri otváraaní veľtrhu podpredseda vlády Dušan Čaplovič: „Je to tu skutočné sústo pre pokoj v duši.“

Cestu autora do Bologne platili Slovenské elektrárne.

[.juraj Kušnierik](#)